

Öçmejek şöhrat

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 21 января, 2025

Öçmejek şöhrat Ö Ç M E J E K Ş Ö H R A T

Faşizmiň iň bir reaksiyon we agressiw toparlary tarapyndan taýýarlanylan we tutaşdyrylan ikinji jahan urşy öz çägi, gazaplylygy, adam pidasy we material harajatlary boýunça ozalky uruşlaryň hiç birine meñzemeýärdi. Ol öz çägine Ýer şarynyň bäsden dört bölegini alypdy, ähli uruşlaryň iň bir gan döküşiklisi, iň bir weýran edijisi bolupdy.

Ikinji jahan urşunyň ody alty ýyllap lowlapdy. Ýaragly söweşler Ýewropanyň, Aziýanyň, Afrikanyň 40 ýurdunyň territoriýasynda, giň kontinental, deňiz we okean harby hereketleriniň "teatrlaryna" alnyp barlypdy. Adamzat özüniň ähli taryhynda reaksiýanyň güýçleri bilen jemgyýetçilij progresiniň güýçleriniň arasyndaky şeýle ýiti garşylygy başdan geçirmändi.

Nesilleriň aň-paýhasy, eli bilen ýüzlerce ýyllaryň dowamynda döredilen zatlaryň hemmesi ursuň mizanyна mündürilipdi. Örän

köp güýç sarp edip, gan döküp, gara başlary goýup faşizmden üstün çykyp, Beýik Ýeňsi gazananlaryň deňi-taýy bolmadyk edermenligi minnetdar adamzadyň hakydasında baky orun aldy. Ikinji jahan urşy tamamlanaly bări ýarym asyr geçdi. Uruş odunyň tutaşan ýerlerinde onuň Zemine salan ýaralary bitdi, şäherler we obalar harabalykdan we külden çykyp dikeldiler. Planetanyň ilitatynyň ýarysyndan köpüsi uruşdan soň doguldy we ösüp ulaldy. Yöne onuň taryhy, netijeleri häzirki halkara ýagdaýyna, jemgyýetçilik prosesine täsir etmegini dowam etdirýär, onuň biziň esgerlerimiziň harby-watançylyk terbiýesinde hem ähmiýeti bardyr.

1941-1945-nji ýyllaryň Beýik Watançylyk urşy Sowet Soýuzynyň halklary üçin watançylyk, azat edijilik urşy bolupdy. Ol ilkinji günlerden ählihalk häsiýetine eýe bolupdy we döwletiň işiniň ähli taraplaryny hem-de sferalaryny gurşap alypdy. Faşistik Germaniyadan we militaristik Ýaponiyadan üstün çykylyp gazanylan ýeňse ähli halkyň ~ işçiler klasynyň, kolhozçy daýhanlaryň, intelligensiýanyň, ähli halklaryň we milletleriň tagallasy bilen ýetildi. Front bilen tyl bir bütewidi. Sowet adamlarynyň zähmet edermenligi sowet esgerleriniň söweş edermenligi bilen utgaşyp, bir maksada ~ aggressory derbi-dagyn etmäge gönükdirilipdi.

Beýik Watançylyk urşunda ozalky Sowet Soýuzynyň ähli halklarynyň, ilkinji nobatda-da rus halkynyň wekilleri bilen Türkmenistanyň ogullarynyň, gyzlarynyň 200 müňden köpüsi egin-egne berip, gahrymançylykly söweşipdi. Şeýlelikde, olar faşistik Germaniyanyň derbi-dagyn edilip, Beýik Ýeňsiň gazanylmagyna mynasyp goşant goşdular.

Türkmenistanly esgerler Beýik Watançylyk ursunyň ähli frontlaryndaky iri söweş operasiýalaryna gatnaşdylar. Olar ýurduň günbatar serhetinde-de, Moskwanyň, Leningradyň diwarlarynyň ýanynda-da, Stalingrad söweşinde-de, otly Kursk tirseginde-de, Dneprede söweşdiler. Ukrainanyň, Belorussiyanyň, Pribaltikanyň ýerlerini basybalyjylardan azat etdiler, faşistleri Gönorta Ýewropa ýurtlaryndan kowup çykardylar. Olar duşmanyň şäherlerini, faşist basybalyjylarynyň süreni Berlini zabit edenleriň arasynda-da bardylar. Türkmenistanlylaryň ençemesi partizan otrýadlarynda söweşdi. Ýewropa halklarynyň garşylyk görkeziş hereketlerine, militaristik Ýaponiyanyň goşunlarynyň derbi-dagyn edilmegine gatnaşdylar. Öz dogduk mekanlaryndan uzakda söweşeler-de,

olar öz eziz Türkmenistanyny ýatlap, öz öýleri, halkynyň azatlygy we bagty üçin söwesýändiklerini bilyärdiler, ýatda saklayardylar.

Uruş ähli Sowet Soýuzy we onuň Ýaragly Güýçleri üçin iň kyn, şonuň bilen birlikde-de iň gahrymançylykly synag boldy. Agyr synaglaryň ýyllarynda biziň halklarymyzyň taýsyz edermenligi, ýanbermez durnuklylygy ýokary watançylyk we internasional duýgusy, Watana bolan beýik we padarlygy görülmek güýc bolup ýüze çykdy. Urşuň ilkinji ýyllarynda türkmen topragyna ýurduň günbatar raýonlaryndan harby akademiýalar, uçılışiler, mekdepler we kurslar gelip başlady. Olaryň arasynda Orlowyň harby-pyýada goşun uçılışesi (Çärjew), harby-ýuridik akademiýa (Aşgabat) we beýlekiler bardy. Okuw jaýlary harby kadrlary taýýarlamak işini tiz ýola goýar ýaly, ähli mümkünçilikler döredildi.

1942-nji ýylyň başyndan front üçin ýolbaşy kadrlary taýýarlamak işine uly goşant goşan harby uçılışeler döredilip başlandy. Aşgabatda harby-pyýada goşun uçılışesi özuniň işlän döwründe 3 müň adamdan ybarat 11 goýberisi amala aşyrdy. Mundan başga-da uçılışe tarapyndan kiçi komandirleriň 5,5 müňüsü fronta iberildi. Onuň uçurymlarynyň dördüsü frontda komandowaniýäniň söwes tabşyrygyny göreldeki berjaý edenligi üçin Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ada mynasyp boldy. 1944-nji ýylda uçılışe Gyzyl Baýdak ordeni bilen sylaglandy. Aşgabadyň harby uçılışesini frontdaky söwes edermenligi köp orden-medallar bilen bellenen Seýitnyýaz Ataýewiç Ataýew hem tamamlapdy. Hormatly il ýaşulysy, "Gaýrat" medalynyň eýesi, ýazyjy Seýitnyýaz Ataýew häzirki döwürde Türkmenistanyň Milli Galкynyş hereketiniň işine uly goşant goşýar, Türkmenistanyň uruş we zähmet weteranlary guramasynyň geňeşine ýolbaşylyk edýär.

Maryda we Guşguda döredilen 1-nji, 2-nji Türkmenistan uçılışelerinden hem fromta köp ofiserler ýollandı. 1943-nji ýylda türkmen topragyndaky pulomýotçylar uçılışesini gazak halkynyň şöhratly ogly, Sowet Soýuzynyň Gahrymany, goşun generaly, Gazagystanyň Goranmak ministri Sagadat Kejaahmedowiç NURMAGAMBETOW hem tamamlapdy.

Soýuz we awtonom respublikalaryň birnäçesiniň, şol sanda Orta Aziýa respublikalarynyň we Gazagystanyň zähmetkeşleriniň milli goşun bölümlerini döretmek baradaky watançylyk başlangyjy uruş ýyllarynda ägirt uly ähmiýetli waka bolupdy. Goranmak baradaky

döwlet komiteti halkyň bu inisiatiwasyny goldady we 1941-nji ýylyň 13-nji noýabrynda milli harby bölümleri döretmek barada karar çykardy.

Türkmenistanda 87-nji we 89-nji aýratyn türkmen atyjylyk brigadalary hem-de 97-nji we 98-nji türkmen atly goşun diwiziýalary döredildi. Täze birikmeleri we bölümleri döretmek kyn iş, ýöne 1941-nji ýylyň aýagyndan 1942-nji ýylyň başyndaky agyr aýlarda içki resurslaryň we plandan daşary artyk önümiň hasabyna olary döretmek has-da kyn bolupdy. Şeýle-de bolsa birikmeler, ilkinji nobatda, bellenilen wagtda döredilip, zerur harby taýýarlygy geçdi we fronta ugradyldy.

Staraýa Russodan, gadymy Nowgorod topragyndan Elbanyň kenarlaryna çenli söweş ýoluny Gyzyl Baýdakly, Suworow ordenli 76-nji atyjylyk Ýelnýa-Warşawa diwiziýasy 87-nji aýratyn türkmen atyjylyk brigadasynyň söweş baýdagы astynda onuň şöhratly söweş däplerini dowam etdiriji bolup geçdi. Watanymyz birikmäniň Staraýa Russonyň, Ýelnýanyň, Orşyň, Mogilewiň, Kowalyň, Warshawanyň, Berliniň eteklerinde, Elbanyň boýunda gaýduwsyz söweşen esgerlerini jomartlyk bilen sylaglady. Birikmäniň esgerleriniň we komandirleriniň 5 müñden gowragy orden-medallar bilen sylaglandy, 9 esger Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ada mynasyp boldy. Häzirki wagtda birikmäniň weteranlarynyň hatary seýrekledi, olar bary-ýogy 300 adam töweregi bolup galdylar. (1995 ý. -t.b.) Ýone şeýle-de bolsa olar egindesteri general-mayor Bagşy Ataýewiň ýolbaşçylygynda Garaşsz Türkmenistanyň ösmegi we berkemegi üçin goşant goşmaklaryny dowam etdirýärler.

Beýleki bir iri birikme bolsa, ilkinji türkmen generaly derejesini 1941-nji ýylда Moskwanyň eteginde bolan gazaply söweşlerde alan Ýakup Kulyýewiň döreden 97-njo türkmen atly goşun diwiziýasy.

Söweşjeň taýýarlygy geçeb diwiziýa Stalingrad frontuna iberilýär we 4-nji atly goşun korpusynyň düzümine girýär. 97-nji atly goşun diwiziýasynyň terbiýelänleri, Türkmenistanyň edermen atlylary şöhratly söweş ýoluny geçdiler we ganym duşman bilen bolan tutluşyklarda mertligiň, gahrymançylygyň nusgasyny görkezdiler. Esger ýigitleriň 5 müñden gowragy sylaglara mynasyp boldy, 15-si Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ýokary ady aldy, şolaryň 11-si türkmendi, olardan ikisi hem "Şöhrat" ordeniniň doly derejesiniň kawaleri boldy.

Ýokarda ýatlap geçişimiz ýaly, türkmenistanly esgerleriň 200

müñden gowragy fronta gitdi, zenanlaryň 1500-si erkek kişiler bilen bilelikde söweşjeň hatarda durdular. Esgerleriň köpüsü Watanyň sylaglary bilen sylaglandy.

Beýik Watançylyk urşunyň bütin dowamynda Türkmenistandan 70 müñden gowrak adam orden-medallar bilen sylaglandy.

Sowet Soýuzynyň Gahrymany diýen ýokary ada türkmenistanly esgerleriň 104-si mynasyp boldy, 13 adam bolsa "Şöhrat" ordeniniň doly derejesini aldy.

Uruş uruş bolýar, arman, türkmenistanly esgerleriň hemmesine ursuň ganly meýdanlaryndan öz mähriban ojaklaryna dolanyp gelmek miýeaser etmedi. Söweşlerde olaryň 70 müne golaýy wepat boldy, atsyz-sorsuz ýitdi, harby keselhanalarda aradan çykdylar. Olaryň ählisiniň atlary "HATYRA" kitabyna giriziler. Urşuň öñ ýanyndaky ýyllarda sosial-ykdysady potensialynyň gowşak ösendigine garamazdan, ursuň başlanmagy bilen Türkmenistanyň ykdysadyýeti intensiw ösüp başlady. Ozal parahatçylyk döwrüniň önümlerini çykarýan senagat kärhanalary ýaragyň aýry-aýry görnüşlerini, ok-därileri, harby egin-eşikleri we fronta gerekli hem-de goranyş maksatly zatlary çykarmaga geçirildi. Türkmenistan ýurduň wagtlaýyn basylyp alnan we frontýaka raýonlaryndaky öndürüji güýçleri, front üçin niyetlenilen yükleri Gündogarda ýerleşdirmek baradaky jogapkärlı wezipäni çözdi.

Ýurduň Ýewropa bölegi bilen gündogar raýonlarynyň arasyň baglaşdyryjy baş zweno hökmünde hem-de ägirt uly geçiriji baza öwrülip tyl bilen fronty baglanychsyrýan Krasnowodsk deñiz portuna we Aşgabadyň demir ýoluna uly rol degişlidi. Bu ýerden Gyzyl Goşunyň Stalingradı, Kawkazyň günorta serhetlerinu, Bakuwyň, Groznynyň nebitini goraýan bölümleri ýarag, ok-däri, ýangyn, azyk bilen üpjün edilýärdi. Soýuzdaşlaryň lend-liza boýunça iberýän daşary ýurt yüklerini Eýranyň portlaryndan daşamakda Krasnowodskinin portçularynyň hyzmaty örän uly boldy. 1942-nji ýylyň tomsunyň dartgynly günlerinde Krasnowodsk porty demir ýol bilen bilelikde ýurduň günortasyndaky esasy we ýeke-täk transport arteriyasyna öwrüldi. Urşuň ähli ýyllarynyň dowamynda Krasnowodskinin transport kärhanalary tarapyndan halk hojalyk we harby yükleriň 32 million tonnasy daşaldy.

Türkmenistanyň nebiti gaýtadan işleýän we nebit çykaryjy senagatynyň zähmetkeşleri tarapyndan hem goşant goşuldy. Diňe Krasnowodskinin nebiti gaýtadan işleýän zawody frontuň we

ýurduň halk hojalygynyň hajatlary üçin 1500 eşelon nebit önumlerini berdi.

1941-nji ýylyň aýagynda we 1942-nji ýylyň başynda Türkmenistana Günbatardan ewakuirlenen kärhanalar gelip başladylar. Olar önumçilik jaýlary, goşmaça işçi güýji bilen üpjün edilip, önum çykarmagy gaýra goýmazdan dikeldýärdiler. Käbir ýagdaýlarda bolsa göçürulip getirilen zawod-fabrikler respublikanyň özleri bilen ugurdaş kärhanalary bilen birikdirilýärdi. Kiýewden, Kremençukdan, Woroşilowgraddan, Rostowdan, Odessadan, Tuapseden, Podmoskowýeden we ýurduň beýleki şäherlerinden göçürulip getirilen kärhanalar gysga wagtda guralyp işe başladylar.

Uruş ýyllarynyň dowamynda respublikada 50-den gowrak senagat kärhanalary gurlup ulanylma berildi. 100-den gowrak görnüşli senagat önumlerini çykarmak özleşdirildi, şolaryň 70-den gowragy goranyş ähmiýetlidi. Türkmenistanly zähmetkeşler ozalky soýuzyň beýleki regionlarynda goranyş üçin işleýän kärhanalara kömek berdiler, öz zähmetleri bilen duşmandan üstün çykylmagyna goşant goşdular. Türkmen işçileriniň 25 müñden gowragy merkezi Russiýanyň, Uralyň, Günbatar we Gündogar Sibiriň kärhanalaryna, täze gurluşyklaryna iberildiler. Russiýa Federasiýasynyň kärhanalarynda islemek bilen, türkmen halkynuň wekilleri rus we beýleki halklar bilen agzybirlikli gatnaşykda bolup, agzybirligi, dostlugu, doganlyk hyzmatdaşlygyny berkidip, birek-birege iş ýüzünde kömek berdiler.

Uruş ýyllarynda respublikanyň oba hojalygy agyr synagy başdan geçirdi. Kynçylyklara garamazdan, oba hojalygynyndaky işler harby döwrüň talaplaryny nazara alyp täzeden guraldy. 1942-nji ýylда däne ekmek üçin meýdanlar 100 müñ gektardan hem köp giňeldildi. 1943-nji ýylда respublikanyň gallaçylary urşuň öň ýanyndaky ýyllardan hem iki esse köp dänäni tabşyrdylar. 1941-nji ýylyň awgustynyň ikinji ýarymyndan başlap, frontýaka etraplarynyň ilatynyň ewakuirlenmegi bilen baglanyşyklykda respublikada uly işler alnyp baryldy. Müňlerçe çagalary, aýallary, garrylary myhmansöýer türkmen topragy garşylady. Beýik Watançylyk urşy ýyllarynda tylyň raýonlaryndan ewakuirlenen parahat ýasaýjylaryň 25 millionynyň ömri halas edildi. Türkmenistanda bolsa ewakuirlenen graždanlaryň 3 müñüsü kabul edildi we ýerleşdirildi. Soñ adamlaryň onlarça müñüsü üçin biziň respublikamyz ikinji Watan boldy. Olaryň

köpüsi öz ömürlerini mähirli türkmen topragy bilen hemişelik baglanyşdyrdu. Türkmenistanyň uruşda ýaralanan we maýyp bolan esgerlere beren kömegi hem bahasyzdyr. Respublikanyň territoriýasyna front ýakalaryndan harby keselhanalaryň 29-sy getirildi. Diňe 1941-nji ýylyň noýabrynyň ikinji ýarymy bilen 1942-nji ýylyň fewraly aralygynda respublika harby-sanitar otlularynyň 20-si geldi we ýaralylaryň 7,5 müňüsü kabul edildi. Tutuş uruş ýyllarynda bolsa Türkmenistanyň territoriýasynda ýerleşýän harby keselhanalar tarapyndan ýaraly esgerleriň ww komandirleriň 43,5 müňüsü kabul edildi. Olardan 20 müň töweregi adam söweşejeň hatara dolanyp bardy, müňlerçesi bolsa gutulyp, zähmet işini dowam etdirdi.

Ýurduň birnäge şäherleriniň inisiatiwasyna seslenip, Türkmenistanyň zähmetkeşleri goranmak fonduny döretmek baradaky watançylyk hereketine gerim berdiler. Respublikanyň işçileri, kolhozçylary, intelligensiýasy goranmak fonduna pullaryny, gymmatbahaly zatlaryny, döwlet zaýomynyň obligasiýalaryny, ýyly geýimlerini tabşyrdylar, frontçular we ewakuirlenen ilat üçin sowgatlary taýýarladylar. Uruş ýyllarynyň dowamynda goranmak fonduna 460 put (7392 kg.) gyzyl-kümüş tabşyryldy. Tanklary, söweş samolýotlaryny ýasamak we beýleki ýaraglar üçin Türkmenistanyň ilate goranmak fonduna 170 million manat berdi. Bu summa şol wagty tas 1700 samolýotyň ýa-da 895 tankyň bahasydy. Mundan başga-da döwlet zaýomlarynyň obligasiýalarynyň 110 million manatlygy iberildi. Türkmenistanyň zähmetkeşleriniň serişdeleriniň hasabyna dürli görnüşli söweş samolýotlarynyň 7 eskadrilýasy, 5 tank kolonnasy döredildi, köp mukdardaky ýaraglar alyndy. Köp zähmetkeşler, aýratyn-da kolhozçylar şahsy süýşürttgileriniň uly bölegini tabşyrdylar. Meselem, Dušak oba sowetiniň başlygy Lallyk Hanowyň pul serişdesiniň hasabyna alnan T-34 rank T.S.Rybalkowyň tank armiýasynyň bölümleriniň birine berildi we ol Berline çenli baryp ýetdi. Aşgabat rayonynyň Swerdlow adyndaky kolhozynyň zwenowody Sadap Nyýazowanyň alan 760094 nomerli topy türkmen milli diwiziýasynda söweşyän topçy doganyna gowşuryldy we ol Berlin ugrundaky söweşlere gatnaşdy. Şeýle mysallar az däl.

Respublikanyň zähmetkeşleri uruş ýyllarynda 6 eşelon (300 wagona golaý) dürli eginbaşlary we iýmiti, ýyly geýim-gejimi umumy agramy 160 tonna bolan 10 müň sany şahsy posylkalary fronta ugratdylar. Duşman tarapyndan okkupirlenen

territoriýalar azat edilenden soň, Türkmenistandan ol ýerlere senagat we transport enjamly, gurluşyk materially, geýimli we azykly birnäçe eşelon ugradyldy.

Türkmenistanyň tyldaky zähmetkeşleriniň ýeňse goşan uly goşantlaryna ýokary baha berildi. İşçileriň, kolhozçylaryň, gullukçylaryň, ylym, medeniýet, sungat işgärleriniň tas 160 müňüsü "1941-1945-nji ýyllaryň Beýik Watançylyk urşundaky edermenlikli zähmeti üçin" diýen medal bilen sylaglandy. Köpler orden-medallara, has tapawutlananlar bolsa Sosialistik Zähmetiň Gahrymany diýen ada mynasyp boldular.

Ikinji jahan urşy, onuň netijeleri halklar üçin uly synag boldy. Ilkinji nobatda-da uruşlaryň adamzat ähline howp salýandygyny düşündirdi.

Türkmenistanyň Prezidenti, ýurdumyzyň Ýaragly Güýçleriniň Belent Serkerdebaşsy, goşun generaly Saparmyrat Ataýewiç Nyýazow ýurduň Goranmak ministrliginiň ýolbaşçylarynyň we bölmüleriň hem-de birikmeleriň komandirlерiniň öñünde eden çykyşynda:

"Uruş halkara jedellerini çözmeğiň ýoly bolup bilmez we bolmaly däldir. Uruşlar millionlarça adamlaryň ömür tanapyny üzýärler, şäherleri we obalary küle öwürýärler, ýerleri tozdurýarlar, halklaryň we ýurtlaryň arasyndaky ykdysady, medeni we beýleki gatnaşyklaryň arasyň üzýärler, demografik we ykdysady prosesi bozýarlar" diýip nygtapdy.

Bu güm adamlar Beýik Watançylyk ursunyň wakalaryna şeýle ýagdaýyň gaýdyp hiç wagt gaýtalanmazlygy üçin, faşistik Germaniýanyň we militaristik Yaponiýanyň derbi-dagyn edilmeginiň täze, has elhenç harby tragediyanyň awantýuristik planlaryny çekýänlere sapak bolmagy üçin ýüzlenýärler.

Türkmenistan garaşsyz döwlet hökmünde Prezident Saparmyrat Türkmenbaşy tarapyndan işlenip taýýarlanylan pozitiw bitaraplyk syýasatyny ýöredýär we "10 ýyl abadançylyk" programmasyny durmuşa geçirýär. Garaşsyz döwletiň attributy hökmünde öz Ýaragly Güýçlerini döredip, Türkmenistan hiç bir döwlete duşmany hökmünde garamaýar, öz Ýaragly Güýçlerini we beýleki goşunlaryny öz goragyndan başga hiç bir döwletiň garşysyna ulanmaýar.

1992-nji ýylyň 22-nji ýanwarynda Türkmenistanyň Prezidentiniň

Permany bilen Goranmak işleri baradaky ministrlilik döredildi. Bu ministrlilik özüniň işlän döwründe ozalky SSSR-iň Türkmenistanyň territoriýasyndaky goşun bölümleriniň işini koordinirleyärdi, Türkmenistanyň harby komissarlyklarynyň, graždan goranys bölümleriniň hem-de goranmaga ýardam ediji jemgyyetçilik guramalarynyň işleri bilen baglanyşykly birnäçe guramaçylyk-ştablaýyn çäreleri geçirýärde.

Türkmenistan öz Ýaragly Güýçleriniň döredilmegi bilen Türkmenistanyň Prezidentiniň Permanyna laýyklykda Goranmak işleri baradaky ministrlilik Goranmak ministrligine öwrüldi we Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň Baş ştaby döredildi.

Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen 1993-nji ýylyň 1-nji sentýabrynda Aşgabatda harby institut açyldy. Şu günüň bu institutda harby talyplaryň 600-si okaýar. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri üçin bu kadrlar GDA-nyň döwletlerinde, Türkiýede, Pákistanda, Germaniyada hem taýýarlanylýar.

1994-nji ýylyň 25-nji martynda Türkmenistanda Goranmak we milli howpsuzlyk soweti tarapyndan oñlanylan Harby Doktrinanyň esasy düzgünnameşy kabul edildi. Harby Doktrinada BMG-nyň Ustawynyň, halkara hukuk normalalarynyň we prinsipleriniň berjaý edilmegi kepil geçirilýär. Harby Doktrinanyň esasy düzgünnameşy Türkmenistanyň Prezidenti Saparmyrat Türkmenbaşynyň aýdyşy ýaly, özüniň kabul edilen gününden başlap güýje girýär we 50 ýyl üçin niýetlenilýär. Ol syýasy-hukuk dokumenti bolup durýar.

Türkmenistanda Ýaragly Güýçleriň gurluşy üçin esas: Konstitusiýa, goranmak hakyndaky kanun, harby gullukçylar we olaryň maşgala agzalary baradaky status hem-d sosial goraglylyk hakyndaky kanun kabul edildi. Pozitiw bitaraplyk, halkara jedellerini, parahatçylykly ýol bilen çözmek prinsiplerine goldanyp, döwletleriň özbaşdaklygyny, territorial bitewiligini horematlap, Türkmenistan döwletleriň hereket edýän prinsiplerini, olaryň berkararlygyny we halkara hukugynyň umumy ykrar edilen prinsiplerini ykrar edýär. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri Konstitusiýa, Türkmenistanyň kanunlaryna we normatiw aktlaryna laýyklykda ulanylýar.

Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri Guryýer goşunlaryndan, Howa

hüjüminden goranmak goşunlaryndan, Harby howa güýçlerinden, şeýle hem Harby-deñiz güýçlerinden ybaratdyr. Häzirki wagtda Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleri 1992-nji ýyldaka garanyňda 19.158 adama çenli azaldyldy. Halkara praktikasyna laýyklykda Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň adam sany ýurdumyzyň umumy ilatynyň 1 prosentine barabardyr. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçlerine we beýleki goşunlaryna umumy ýolbaşçylygy Türkmenistanyň Prezidenti, ýurdumyzyň Ýaragly Güýçleriniň belent Serkerdebaşsy Türkmenistanyň Konstitusiýasyna we hereket edýän kanunçylyk aktlaryna laýyklykda amala aşyrýar. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň we beýleki goşunlarynyň ýagdaýyna ýurduň hökümeti jogap berýär. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçlerine gönüden-göni ýolbaşçylygy Türkmenistanyň Goranmak ministri amala aşyrýar. Ýaragly Güýçleriň operatiw ýolbaşçyligynyň esasy organy Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň Baş ştabydyr. Beýleki goşunlara ýolbaşçylygy bolsa ministrlilikleriň we wedomostwalaryň ýolbaşçylary amala aşyrýarlar.

Türkmenistan ýadro ýaragsyz döwletdir we ol öz Ýaragly Güýçleriniň köpcülikleyín gyryş ýaragy bilen üpjün edilmegine ýol bermez.

Beýik Yeñşiň 50 ýylligы mynasybetli şu çykyşyndan peýdalanyп, Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň we beýleki goşunlarynyň ähli düzümini, Garaşsyz döwletimiziň ilatyny şu şanly sene bilen gutlaýaryn. Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň atalarymyzyň şöhratly ýoluna wepaly bolup, ony mynasyp dowam etdirjekdiklerine ähli türkmenistanlyny ynandyrmak isleýarin.

Dañatar KÖPEKOW,
Garaşsyz Türkmenistanyň ilkinci Goranmak ministri, goşun generaly.

"Esger" gazeti, 09.05.1995 ý.

• Dañatar Köpekow barada gysgaça maglumat

Garaşsyz Türkmenistanyň ilkinji Goranmak ministri, goşun generaly Dañatar Abdyýewiç Köpekow 1933-nji ýylyň 12-nji maýynda Aşgabat şäherinde doguldı. Zähmet işine Türkmenabadyň häzirki Seýdi adyndaky pedagogik institutyny tamamlandan soñ başlady. Bäs ýyla golaý wagtlap Balkan welaýatynyň (şol wagtky Krasnowodsk oblastynyň) we Aşgabat şäheriniň mekdeplerinde pedagogik zähmet bilen meşgullandy. Ýörite okuw jaýlaryny tamamlanyndan soñ döwlet howpsuzlygy organlarynda otuz ýıldan gowrak gulluk etdi, kiçi operupolnomoçennilikden Türkmenistanyň Döwlet howpsuzlygy komitetiniň başlygynyň orunbasarlygyna, soňra-da birinji orunbasarlygyna çenli ýoly geçdi.

1991-nji ýlda D.A.Köpekow Türkmenistanyň Döwlet Howpsuzlygy komitetiniň başlyklygyna bellenildi.

1992-nji ýlda Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen D.A.Köpekow Türkmenistanyň Goranmak işleri baradaky ministri wezipesine bellendi. Şol ýyl hem ol ministrlık Türkmenistanyň

Goranmak ministrligine öwrüldi.

Goşun generaly D.A.Köpekow Türkmenistanyň Ýaragly Güýçleriniň döredilmegi we esaslandyrylmagy üçin özüniň bütin güýjüni we başarnygyny orta goýdy. Ol milli ofiser kadrlaryny taýýarlamaga saldamly goşant goşdy. 1993-nji ýylда harby institutyň rektory wezipesine hem bellendi. Ol bu wezipede we Goranmak ministri wezipesinde 1998-nji ýylda pensiýa gidýänçä işledi.

Goşun generaly D.A.Köpekow milli kadrlary döretmäge we taýýarlamaga goşan şahsy goşandy üçin Türkmenistanda ilkinjileriň hatarynda Türkmenistanyň Prezidentiniň Permany bilen "EDERMENLIK" medaly bilen sylaglandy.

Şöhratly türkmen taryhyna adyny altyn harplar bilen ýazdyran gahryman serkerdämiz, goşun generaly D.A.Köpekow 2011-nji ýylyň 21-nji sentýabrynda Aşgabatda aradan çykdy. Publisistika